

До разової спеціалізованої вченої ради
у Національній академії внутрішніх справ

03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Пелівана Івана Сергійовича
«Процесуальний порядок досудового розслідування корупційних
кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності»,
подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 – «Право»**

Ступінь актуальності обраної теми. Тема дисертації «Процесуальний порядок досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності» Пелівана Івана Сергійовича стосується однієї з найскладніших ділянок кримінального провадження: розслідування діянь, вчинених із використанням службових повноважень, коли доказова інформація часто перебуває під контролем осіб, причетних до події, а одержання її вимагає швидких і юридично бездоганних процесуальних рішень. Висока суспільна потреба у протидії корупції не послаблює вимог до законності способів збирання доказів. Помилки у визначенні підслідності, проведенні негласних слідчих (розшукових) дій або повідомленні про підозру здатні поставити під сумнів результати всього провадження.

За цих умов звернення І. С. Пелівана до процесуального порядку досудового розслідування є своєчасним. Автор розглядає його не як сукупність відокремлених дій, а у зв'язку з компетенцією органів розслідування, прокурорським процесуальним керівництвом, судовим контролем і гарантіями учасників провадження. Така постановка питання відповідає потребам теорії кримінального процесу та практики розслідування.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.
Дисертація Івана Пелівана має належний науковий рівень. Її побудова дає змогу

простежити перехід від визначення правових засад і компетенції учасників до аналізу окремих процесуальних дій, доказування та завершення розслідування. Автор працює з нормативним матеріалом, судовою практикою, науковими поглядами й емпіричними даними, співвідносячи пропоновані рішення із завданнями кримінального провадження.

За наведеними у дисертації відомостями, результати дослідження відображено у семи публікаціях: трьох статтях у фахових виданнях України та чотирьох тезах наукових доповідей. Тематика статей охоплює міжнародне співробітництво, негласні слідчі (розшукові) дії та завершення досудового розслідування. Це свідчить про послідовне оприлюднення ключових складників дослідження; остаточну відповідність публікацій формальним вимогам слід визначати за належними вихідними даними видань.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Найбільшої уваги заслуговує запропоноване автором поєднання процедур, що зазвичай аналізують окремо: визначення підслідності, здійснення процесуального керівництва, формування доказів, застосування примусу, повідомлення про підозру та завершення розслідування. Науковий результат полягає у показі залежності законності наступного процесуального рішення від належного виконання попередніх етапів.

Самостійне значення мають положення про критерії оцінювання допустимості доказів, одержаних у провадженнях цієї категорії, а також пропозиції щодо документування актуальних контактних даних особи, усунення невизначеності під час вирішення спору про підслідність і уточнення процесуальних дій при завершенні розслідування. Вони спонукають до предметної дискусії щодо співвідношення оперативності провадження та гарантій його учасників. Основні напрями результатів представлені в опублікованих працях, хоча розгорнуте обґрунтування комплексу законодавчих пропозицій, закономірно, міститься саме у дисертації.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Положення роботи І.С. Пелівана ґрунтуються на аналізі кримінального і кримінального процесуального законодавства, практики національних судів та Європейського суду з прав людини, міжнародних стандартів і фахової літератури. У дисертації зазначено про вивчення 180 кримінальних проваджень та опитування 67 слідчих (дізнавачів) і детективів, 63 прокурорів та 54 адвокатів. Залучення різних груп практиків підвищує цінність висновків щодо типових процесуальних труднощів.

Переконливим є авторський підхід, за яким результативність розслідування оцінюється поряд із законністю втручання в права особи, дотриманням розумних строків і придатністю отриманих відомостей до судового доказування. Водночас емпіричні узагальнення потребують обережного тлумачення з огляду на період і спосіб добору досліджених проваджень; це не заперечує обґрунтованості теоретичних висновків, але окреслює межі їх узагальнення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Поставлене наукове завдання загалом виконано. У трьох розділах і десяти підрозділах автор послідовно дослідив правові засади, суб'єктний склад і процесуальні інструменти розслідування, а у висновках пов'язав установлені проблеми з конкретними напрямками змін до законодавства. Застосування формально-юридичного, системно-структурного, порівняльно-правового, статистичного й соціологічного методів відповідає характеру досліджуваних питань.

Помітним є прагнення здобувача оцінювати кожну пропозицію у зв'язку з процесуальними наслідками її реалізації. Зокрема, правила підслідності розглядаються крізь призму безперервності розслідування, а процесуальна форма отримання доказів – крізь можливість перевірки їх походження стороною захисту та судом.

Теоретичне значення роботи виявляється у систематизації процесуальних зв'язків між рішеннями різних суб'єктів на стадії досудового розслідування та в уточненні критеріїв його ефективності. Практичну цінність мають сформульовані автором пропозиції до норм КПК України про підслідність, тимчасовий доступ, повідомлення про підозру, завершення розслідування й окремі способи фіксації доказової інформації.

Викладені напрацювання можуть бути використані під час законопроектної роботи, підготовки методичних матеріалів для слідчих і прокурорів, а також у викладанні кримінального процесу. При цьому кожне запропоноване нормативне нововведення потребує самостійної оцінки його узгодженості з чинними процесуальними гарантіями.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Теоретичне значення дисертації Пелівана І. С. полягає в поглибленні наукового розуміння процесуального порядку досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності. Автор показує взаємозалежність рішень, що приймаються на різних етапах провадження: від внесення відомостей до ЄРДР і визначення підслідності до формування доказової бази, повідомлення про підозру та завершення розслідування. Це дає змогу оцінювати належність процесуальної процедури в цілому, з урахуванням компетенції її учасників і наслідків допущених порушень для подальшого судового розгляду.

Наукову цінність мають положення про критерії ефективності досудового розслідування. Здобувач обґрунтовано пов'язує її не лише зі своєчасним прийняттям кінцевого рішення, а й із дотриманням розумних строків, належним процесуальним керівництвом, допустимістю доказів, пропорційністю обмеження прав особи та дієвістю судового контролю. Подальшого розвитку набули підходи до оцінки істотності процесуальних порушень при вирішенні питання про допустимість доказів, а також до забезпечення прав учасників провадження, зокрема викривача корупції. У сукупності ці результати

становлять підґрунтя для наступних досліджень процесуальних гарантій у провадженнях зазначеної категорії.

Практичне значення роботи виявляється у конкретних пропозиціях щодо вдосконалення положень КПК України та рекомендаціях для правозастосування. Насамперед ідеться про визначення та зміну підслідності, здійснення прокурором процесуального керівництва, обґрунтування й виконання тимчасового доступу до речей і документів, проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, належне повідомлення про підозру і завершення досудового розслідування. Запропоновані автором критерії перевірки способу одержання та фіксації доказової інформації можуть бути корисними слідчим, детективам, прокурорам і захисникам під час оцінювання законності процесуальних дій та підготовки до судового розгляду.

Результати дисертації мають також навчально-методичний потенціал: їх можна використовувати під час викладання кримінального процесу, досудового розслідування та кримінальної юстиції, підготовки практичних завдань і матеріалів для підвищення кваліфікації. Як зазначено в дисертації та підтверджено наведеними у ній актами впровадження, окремі результати вже застосовано в практичній діяльності Офісу Генерального прокурора, освітньому процесі й науковій діяльності Національної академії внутрішніх справ. Це засвідчує затребуваність дослідження, водночас кожна законодавча пропозиція потребує окремого обговорення щодо її узгодженості з чинними процесуальними гарантіями.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Зміст дисертації Пелівана І. С. відповідає її назві, меті та визначеним у вступі завданням. Структура роботи, що охоплює три розділи й десять підрозділів, підпорядкована логіці руху кримінального провадження: від з'ясування правових засад і компетенції його учасників – через застосування процесуальних засобів одержання доказів – до повідомлення про підозру, завершення розслідування та міжнародного співробітництва. Така побудова дає змогу розглядати окремі процесуальні інститути в їх взаємозв'язку.

У першому розділі автор визначає поняттєві та правові межі дослідження, аналізує особливості провадження щодо корупційних кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності, процесуальний статус суб'єктів сторони обвинувачення та правовий захист викривача. Цей розділ має значення для подальшого викладу, оскільки встановлює, які саме обставини правопорушення й компетенція уповноважених органів впливають на вибір процесуальних рішень. Позитивно оцінюється увага до становища викривача: ефективність використання отриманої від нього інформації автор пов'язує з реальністю гарантій його захисту та належною процесуальною формою відповідних дій.

Другий розділ становить центральну частину дослідження. У ньому розглянуто застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Автор простежує зв'язок між підставами процесуального втручання, його належним оформленням і можливістю подальшого використання одержаних відомостей як доказів. Заслуговує підтримки акцент на необхідності перевіряти не лише формальну наявність дозволу на процесуальну дію, а й межі такого дозволу, пропорційність втручання та дотримання прав учасників провадження. Це надає аналізу практичного змісту й дозволяє оцінити ризики, які виникають при збиранні доказової інформації.

У третьому розділі послідовно досліджено повідомлення особі про підозру, закінчення досудового розслідування та форми міжнародного співробітництва. Автор звертає увагу на юридичні наслідки моменту набуття статусу підозрюваного, належність вручення процесуальних документів, відкриття матеріалів стороні захисту та направлення обвинувального акта до суду. Розгляд міжнародної правової допомоги є доречним для проваджень, у яких докази, особи чи майно можуть перебувати за межами України. Цей матеріал пов'язано з основним предметом роботи через питання своєчасного отримання і процесуальної придатності доказів.

Висновки до розділів та загальні висновки загалом відображають результати проведеного аналізу й співвідносяться з поставленими завданнями. Автор формулює пропозиції щодо вдосконалення положень КПК України та практики їх реалізації. Наведені у роботі матеріали судової і слідчої практики, результати опитування та додатки доповнюють аргументацію основного тексту. Питання щодо способів реалізації окремих авторських пропозицій залишають простір для наукової дискусії, але не порушують внутрішньої цілісності дослідження. Дисертація має завершений характер і становить самостійний результат опрацювання заявленої теми.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Доцільно використати результати роботи насамперед для підготовки пропозицій щодо уточнення взаємодії прокурора й органу досудового розслідування при вирішенні спорів про підслідність, а також для розроблення рекомендацій із фіксації та перевірки доказів, отриманих під час слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій. Під час впровадження таких рекомендацій слід окремо перевіряти, чи не створюють вони додаткових обов'язків для сторони захисту поза прямою законодавчою підставою.

Позитивна оцінка дисертації не виключає питань, що потребують пояснення здобувача під час захисту.

1. Автор пропонує запровадити протокол «Актуальних даних особи» і покласти на підозрюваного чи обвинуваченого обов'язок повідомляти про зміну контактних відомостей (у тому числі щодо місця проживання). Підтримуючи в цілому вказану пропозицію, вважаємо, що дисертанту варто більш чітко визначити, за яких умов такий обов'язок виникатиме, які саме дані можуть вимагатися і які правові наслідки матиме їх ненадання. Також слід визначитися з процесуальною природою протоколу «Актуальних даних особи», останній необхідно сприймати як засіб документування відомостей для належного виклику або як новий захід процесуального примусу.

Крім того, потребує розмежування призначення протоколу «Актуальних даних особи» та покладення процесуального обов'язку щодо повідомлення

слідчого, прокурора чи суд про зміну свого місця проживання відповідно до п. 3 ч. 5 ст. 194 КПК України.

2. У роботі справедливо обстоюється позиція щодо диференційованої оцінки процесуальних порушень при вирішенні питання допустимості доказів. Разом з тим, дисертанту необхідно уточнити, за якими ознаками слід відмежовувати формальний недолік процесуального порядку від істотного порушення права на захист, зокрема у ситуації, коли сторона захисту не мала реальної можливості перевірити походження матеріалів негласної слідчої (розшукової) дії. Таке уточнення має практичне значення для ефективного застосування критеріїв допустимості доказів.

3. Пропозиція дисертанта щодо вирішення спору про підслідність у п'ятиденний строк має раціональне значення, проте більш детального пояснення потребує питання щодо результатів тих невідкладних процесуальних дій, що були проведені до прийняття рішення компетентним прокурором. Цікаво почути позицію дисертанта щодо меж повноважень органу, що розпочав розслідування, стосовно збереження попереднього процесуального керівництва для забезпечення допустимості одержаних доказів та досягнення ефективності кримінального провадження в цілому.

4. Підтримуючи запропоновані автором зміни, що спрямовані на деталізацію процесуальних процедур, вважаємо, що дисертанту доцільно додатково обґрунтувати, які з виявлених проблем потребують законодавчого врегулювання, а які можуть бути усунуті шляхом послідовного та виваженого застосування кримінальних процесуальних норм. Таке розмежування допоможе оцінити зміст та обсяг запропонованих змін до КПК України.

Наведені зауваження мають формальний та дискусійний характер, останні спрямовані на уточнення механізму реалізації авторських пропозицій і не змінюють загальної позитивної оцінки дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Ознайомлення з текстом дисертації Пелівана І.С. та наведеними у ній посиланнями не дало підстав констатувати порушення академічної доброчесності. Остаточна оцінка

оригінальності роботи здійснюється з урахуванням належних матеріалів перевірки та процедури, установлені закладом вищої освіти.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертація Пелівана Івана Сергійовича «Процесуальний порядок досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, в якому розв'язано актуальне завдання кримінального процесу: обґрунтовано взаємозв'язок процесуальних рішень на стадії досудового розслідування та запропоновано шляхи вдосконалення їх правового регулювання з урахуванням гарантій прав учасників провадження.

За актуальністю, змістом, науковою новизною, обґрунтованістю висновків та практичним значенням робота відповідає спеціальності 081 «Право» і вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор, Пеліван Іван Сергійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

**Головний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем
запобігання кримінальним правопорушенням
Навчально-наукового інституту підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної поліції
імені Е.О. Дідоренка Донецького державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Тимур ЛОСКУТОВ